

№ 602
№ 603
№ 604
№ 605
№ 606
№ 607
№ 608
№ 609
№ 610
№ 611
№ 612
№ 613
№ 614
№ 615
№ 616
№ 617
№ 618
№ 619
№ 620
№ 621
№ 622
№ 623

САВЕЦКАЯ І ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ: РАЗ'ЯДНАНЫЯ, АЛЕ АДЗІНЫЯ

1921—1939

Дакументы і матэрыялы

Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь

Дэпартамент па архівах і справаходству
Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь

Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь

Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці

Дзяржаўны архіў Гродзенскай вобласці

**САВЕЦКАЯ
І ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ:
РАЗ'ЯДНАНЫЯ, АЛЕ АДЗІНЫЯ
1921—1939**

Дакументы і матэрыялы

Мінск

Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь

2024

УДК 94(476-15)«1921/1939»(093.2)

ББК 63.3(4Бел)61ю11

С12

Складальнік:

В.М. Бароўская

Рэдакцыйная калегія:

А.К. Дземянюк (адк. рэд.), А.Л. Воінаў, Г.Г. Карапузава,
С.В. Кулінок, С.І. Міклашэвіч

Рэцэнзент:

кандыдат гістарычных навук, дацэнт А.Г. Цымбал

*На вокладцы прадстаўлены
дзяржаўная граніца з карты Упраўлення ваенных топографіў
Робоча-сялянскай Чырвонай Арміі
1933 г. рэкагнасцыроўкі, аркуш «N-35-67-B-г (Киши)»
і стылізаваны фотаздымак «Жаўнеры Чырвонай Арміі разбіраюць
дзяржаўную мяжу паміж Польшчай і Савецкай Беларуссю», 1939 г.*

СПІС ДАКУМЕНТАЎ

Раздзел I

Міжнародна-прававы статус Заходняй Беларусі ў складзе Польшчы

№ 1	Вытрымка з дагавора аб меншасцях паміж Галоўнымі саюзнымі аб'яднанымі дзяржавамі (Брытанскай імперыяй, Францыяй, Італіяй, Францыяй, Японіяй і ЗША) і Польшчай, падпісаны ў Версалі. 28 чэрвеня 1919 г.	29
№ 2	Дэпеша Г.В. Чычэрына да А.А. Іофе. 9 лютага 1921 г.	32
№ 3	Дадатковы пратакол аб стварэнні Змешанай пагранічнай камісіі. 21 лютага 1921 г.	33
№ 4	Праект расійска-ўкраінскіх інструкцый для ўзгадняльнай камісіі. люты 1921 г.	35
№ 5	Мірны дагавор паміж Расіяй, Украінай з аднаго боку, і Польшчай — з другога. 18 сакавіка 1921 г.	37
№ 6	Нота старшыні Савета народных камісараў і народнага камісара замежных спраў БССР А.Р. Чарвякова міністру замежных спраў Польшчы К. Скірмунту. 21 жніўня 1921 г.	58
№ 7	З «Заўваг Міністэрства замежных спраў Польшчы аб польскай палітыцы ў адносінах да Савецкай Расіі». 25 кастрычніка 1921 г. . . .	60
№ 8	Вытрымка з ліста замежнага аддзела АДПУ «Адносна першага ўзбуйнення тэрыторыі Беларусі». 28 сакавіка 1924 г.	61
№ 9	Паведамленне міністра замежных спраў Польшчы А. Скшыньскага Генеральнаму консульству Польшчы ў Мінску. 30 снежня 1924 г.	62
№ 10	Вытрымкі з праекта па ўзмацненні кантролю над савецкімі дыпламатычнымі прадстаўнікамі на тэрыторыі Польшчы. 1924 г. . . .	62
№ 11	Ліст В.Л. Копа да П.Л. Войкава. 2 студзеня 1925 г.	63
№ 12	Ліст В.Л. Копа да П.Л. Войкава. 23 студзеня 1925 г.	63
№ 13	Ліст В.Л. Копа да П.Л. Войкава. 30 студзеня 1925 г.	64

№ 14	Ліст В.Л. Копа да П.Л. Войкава. 20 лютага 1925 г.	64
№ 15	Паведамленне С.І. Аралава да П.Л. Войкава аб прызначэнні А.Ф. Ульянава саветнікам Паўнамоцнага прадстаўніцтва СССР у Польшчы. 10 красавіка 1925 г.	65
№ 16	Памятка кіраўніка ўсходняга аддзела С. Янікоўскага да дырэктара палітычнага дэпартаменту Міністэрства замежных спраў Польшчы. 18 снежня 1925 г.	65
№ 17	Вытрымка з рапарта аб палітычнай сітуацыі вайсковага аташэ Генеральнага консульства Польшчы ў Мінску В. Кабылянскага ў Міністэрства ваенных спраў Польшчы. 10 красавіка 1926 г.	66
№ 18	Вытрымка з рапарта вайсковага аташэ пры Генеральным консульстве ў Мінску В. Кабылянскага да пасла Польшчы ў Маскве С.Патэка. 21 студзеня 1927 г.	66
№ 19	Вытрымка з ліста генеральнага консула Польшчы ў Мінску Т. Перкоўскага да пасла Польшчы ў Маскве С. Патэка. 25 студзеня 1927 г.	67
№ 20	Вытрымка з ліста генеральнага консула Польшчы ў Мінску Т. Перкоўскага да пасла Польшчы ў Маскве С. Патэка. 4 лютага 1927 г.	67
№ 21	Вытрымка з ліста генеральнага консула Польшчы ў Мінску Т. Перкоўскага да пасла Польшчы ў Маскве С. Патэка. 13 мая 1927 г.	67
№ 22	Тэлеграма генеральнага консула Польшчы ў Мінску Б. Ялавецкага пасольству Польшчы ў Маскве аб арышце былых кіраўнікоў БСРГ. 13 студзеня 1934 г.	68

Раздзел II

Выкананне VII артыкула Рыжскага мірнага дагавора ў Польшчы. Факты парушэння рэлігійных і нацыянальных правоў беларускага насельніцтва Заходняй Беларусі

№ 23	З данясення Нясвіжскага аддзялення дэфензівы ў II аддзел штаба II арміі аб незадавальненні беларускага насельніцтва мясцовымі ўладамі і памешчыкамі. 12 мая 1921 г.	70
№ 24	Рэзалюцыя пратэсту дзеячоў беларускай культуры супраць на- сільстваў польскіх буржуазных уладаў над насельніцтвам Заход- няй Беларусі. 14 чэрвеня 1921 г.	71
№ 25	З рапарта начальніка II аддзела штаба Брэсцкай пагранічнай ак- ругі аб варожых адносінах беларускага насельніцтва да польскай буржуазна-памешчыцкай улады. 16 верасня 1921 г.	71
№ 26	Вытрымка са справаздачы Палескага ваяводскага ўпраўлення аб дзеянасці КППРП, прафсаюзаў, забастоўках рабочых ў г. Пінску, Кобрыне і Брэсце і патрабаваннях аб адкрыцці беларускіх школ. 13 студзеня 1923 г.	72

№ 27	Інтэрпаляцыя паслоў Беларускага і Украінскага пасольскіх клубаў у сейме Польшчы з прапановай аб ліквідацыі асадніцтва ў Заходняй Беларусі і Заходняй Украіне. 25 студзеня 1923 г.	74
№ 28	Дадатак да справаздачы палескага ваяводы К. Младзьяноўскага «Нацыянальны і рэлігійны склад насельніцтва Палескага ваяводства». 1924 г.	76
№ 29	Паведамленне аб абмежаванні доступу беларускай моладзі ў Віленскі ўніверсітэт. не раней 31 студзеня 1924 г.	77
№ 30	Паведамленне аб закрыцці беларускіх і літоўскіх школ у Заходняй Беларусі.	78
№ 31	Паведамленне аб паланізацыі і праследванні беларускіх настаўнікаў у Заходняй Беларусі. не раней 5 лютага 1924 г.	79
№ 32	Вытрымка з даклада камандуючага IX ваеннай акругай у Міністэрства ваенных спраў Польшчы аб беларускім нацыянальна-вызваленчым руху на тэрыторыі акругі ў I квартале 1924 г. 10 мая 1924 г.	80
№ 33	Інтэрпаляцыя паслоў Беларускага пасольскага клуба ў сейме Польшчы Генеральнай дырэкцыі поштаў і тэлеграфа Польшчы ў сувязі з адмовай прымаць тэлеграмы і лісты на беларускай мове ў Заходняй Беларусі. 10 ліпеня 1924 г.	81
№ 34	Інтэрпаляцыя паслоў Беларускага пасольскага клуба ў сейме Польшчы міністру ўнутраных спраў у сувязі з адмовай уладаў прымаць беларусаў на дзяржаўныя пасады. 13 ліпеня 1924 г.	82
№ 35	Закон аб арганізацыі школьнай справы для нацыянальных меншасцей у Польшчы. 31 ліпеня 1924 г.	82
№ 36	Сітуацыйны рапарт за верасень 1924 г. упраўлення Дзяржаўнай паліцыі Нясвіжскага павета. 28 верасня 1924 г.	85
№ 37	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Звезда» «Сяляне адмаўляюцца плаціць падаткі». 14 кастрычніка 1924 г.	86
№ 38	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Звезда» «Хлеба не хапае — вываз працягваецца». 14 кастрычніка 1924 г.	86
№ 39	Паведамленне аб барацьбе сялян за адкрыццё беларускіх школ у Пружанскім павеце. 25 лістапада 1924 г.	86
№ 40	Вытрымка з справаздачы Брэсцкага АК КПЗБ аб партыйнай працы ў Камянец-Літоўскім і Картуз-Бярозаўскім паветах. 21 студзеня 1925 г.	87
№ 41	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Звезда» «Арышты і вобшукі ў беларускіх вёсках». 3 лютага 1925 г.	88
№ 42	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Звезда» «Рэформы на крэсах». 15 лютага 1925 г.	88
№ 43	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Звезда» «Прызнанні пана Тугута». 15 лютага 1925 г.	89

№ 44	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Звезда» «Закон аб ахове польскіх межаў». 27 лютага 1925 г.	89
№ 45	Інтэрпаляцыя паслоў Беларускага пасольскага клуба ў сейме Польшчы старшыні Савета Міністраў Польшчы ў сувязі з масавымі арыштамі ў Навагрудскім ваяводстве. 27 красавіка 1925 г.	90
№ 46	Вытрымка з ліста М.А. Елізаровіча да сяброў-членаў КПЗБ. 5 жніўня 1925 г.	91
№ 47	Паведамленне аб рэвалюцыйных настроях і барацьбе за беларускую школу сялян Нясвіжскага павета. 30 ліпеня 1925 г.	92
№ 48	Інтэрпаляцыя паслоў Беларускага пасольскага клуба ў сейме Польшчы міністру веравызнання і народнай асветы адносна адмовы Слонімскага школьнага інспектара прыняць дэкларацыі ад сялян в. Ахонава Дзятлаўскай гміны Слонімскага павета аб адкрыцці беларускай школы. 11 лістапада 1925 г.	93
№ 49	Карэспандэнцыя з Ваўкавыску аб праследванні ксёндзам і ўладамі насельніцтва за чытанне легальных радыкальных газет. 29 лістапада 1925 г.	95
№ 50	Інфармацыя Дзяржаўнага ўпраўлення статыстыкі Польшчы аб колькасці сярэдніх агульнаадукацыйных школ, настаўніцкіх семінарыяў і вучняў у іх у Віленскім, Навагрудскім і Палескім ваяводствах у 1925–1926 навучальным годзе. ліпень 1926 г.	96
№ 51	Зварот «Да ўсіх саюзаў Белкаапсаюза» ад адказнага сакратара Нацыянальнай камісіі пры ЦВК БССР. 22 ліпеня 1926 г.	96
№ 52	Рэзалюцыя пратэсту супраць зверстваў у Польшчы, прынятая на агульным сходзе польскага насельніцтва г. Мінска. 30 студзеня 1927 г.	97
№ 53	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Звезда» «Польскі фашызм». 12 сакавіка 1927 г.	98
№ 54	Вытрымка з выступлення рабочых завода «Пралетарый» «Праклён правакатарам, якія звяр'яцелі ад нянавсці да СССР» адносна забойства П.Л. Войкава. Не раней за 7 чэрвеня 1927 г.	99
№ 55	Вытрымка з справаздачы інспектара працы XII акругі «Аб эканамічным стане прамысловасці і сельскай гаспадаркі ў Віленскім і Навагрудскім ваяводствах у 1927 г.». 1927 г.	99
№ 56	Вытрымка з бюлетэня замежнай групы БПСР № 8 «Расцярушанне сілаў». сакавік 1928 г.	102
№ 57	Артыкул «Аб голадзе ў Віленскім і Навагрудскім ваяводствах». снежань 1928 г.	103
№ 58	Вытрымкі з справаздачы Пружанскага павятовага старасты «Беларуская меншасць у павеце», накіраванай палескаму ваяводзе. 10 студзеня 1930 г.	105
№ 59	Паведамленне ў газеце «Газета Варшаўска» «Знешні гандаль Польшчы сельскагаспадарчымі прадуктамі». 3 студзеня 1931 г.	108

№ 60	Паведамленне ў газеце «Кур'ер Віленскі» «Адкрыццё кухні для беспрацоўных». 17 студзеня 1931 г.	108
№ 61	Паведамленне ў газеце «Кур'ер Віленскі» «Распаўсюджванне ўлёткаў Грамады на Дзісеншчыне, Ашмяншчыне, Браслаўшчыне». 13 лютага 1931 г.	109
№ 62	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Кур'ер Віленскі» «Грамадскія арганізацыі ў Кобрінскім павеце». 21 лютага 1931 г.	109
№ 63	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Кур'ер Віленскі» «Меліярацыйныя працы пад Лідай». 10 сакавіка 1931 г.	109
№ 64	Паведамленне ў газеце «Кур'ер Віленскі» «Становішча рабочага класа ў Віленшчыне». 31 сакавіка 1931 г.	110
№ 65	Паведамленне ў газеце «Дзённік Віленскі» «Распродаж Польшчы». 31 сакавіка 1931 г.	111
№ 66	Паведамленне ў газеце «Кур'ер Віленскі» «Гордыеў вузел польскай палітыкі». 21 красавіка 1931 г.	112
№ 67	Паведамленне ў газеце «Дзённік Віленскі» «Нядоля самаўрадаў пасля маю 1926 г. З дакладу дэпутату Міліка на ваяводскім з'ездзе Нацыянальнай партыі ў Любліне 31 мая 1931 г.» 27 чэрвеня 1931 г.	112
№ 68	Паведамленне ў газеце «Газета Варшаўска» «Гаспадарчы крызіс у Вільні». 31 ліпеня 1931 г.	113
№ 69	Паведамленне ў газеце «Кур'ер Віленскі» «Праблема вёскі». 10 снежня 1931 г.	113
№ 70	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Рольнік эканаміст» «Падаткі натурай». 1 студзеня 1932 г.	114
№ 71	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Газета Варшаўска» «753 банкруцтвы ў 1931 годзе». 23 лютага 1932 г.	114
№ 72	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Дзённік Віленскі» «3 пагранічча. Генеральная аблава на савецка-польскай граніцы». 4 сакавіка 1932 г.	115
№ 73	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Дзённік Віленскі» «Змены грамадскіх страхаванняў. Будучыя ўрадавыя прапановы». 8 сакавіка 1932 г.	115
№ 74	Вытрымка з паведамлення ў газеце «Кур'ер Віленскі» «Праект новага адміністрацыйнага падзелу дзяржавы і Віленшчына. С. Выслаух». 2 красавіка 1932 г.	116
№ 75	Паведамленне ў газеце «Дзённік Віленскі» «3 пагранічча. Гадавы баланс на польска-савецкім і літоўскім паграніччы». 3 красавіка 1932 г.	117
№ 76	Вытрымка са зводкі польскага друку аб закрыцці беларускіх школ. 2 ліпеня 1932 г.	118

№ 77	Вытрымка з нарады павятовых старастаў Палескага ваяводства. 28–29 кастрычніка 1932 г.	118
№ 78	Вытрымка са зводкі польскага друку аб спробе беларускай сялянскай дэманстрацыі. 29 лістапада 1932 г.	120
№ 79	Вытрымка са зводкі польскага друку «Водгукі на працэс Тарашкевіча». 3 снежня 1932 г.	120
№ 80	Вытрымка з бюлетэня № 3 Камісіі па вывучэнні Заходняй Беларусі пры Беларускай акадэміі навук за першую палову лютага 1934 г. Не раней лютага 1934 г.	121
№ 81	Вытрымка з інфармацыйнага бюлетэня «Нацыянальнае пытанне ў СССР на старонках польскага і беларускага нацыянал-фашыскага друку». Не пазней 14 студзеня 1933 г.	122
№ 82	Вытрымка са зводкі замежнага аддзела АДПУ па БССР «Агляд польскай і беларускай прэсы на крэсах (Віленскае, Палескае і Навагрудскае ваяводства) за час з 1 па 15 студзеня 1933 г.». 19 студзеня 1933 г.	123
№ 83	Вытрымка з бюлетэня № 3 Камісіі па вывучэнні Заходняй Беларусі пры Беларускай акадэміі навук за першую палову лютага 1934 г. Не раней лютага 1934 г.	125
№ 84	Вытрымка з справаздачы палескага ваяводы «Аб развіцці беларускага руху на Палесці». студзень 1934 г.	126
№ 85	Вытрымка са справаздачы «Палітыка польскага фашызма на вёсцы ў Заходняй Беларусі і становішча сялян». Не пазней 15 красавіка 1934 г.	127
№ 86	Дадатак да справаздачы «Палітыка польскага фашызма на вёсцы ў Заходняй Беларусі і становішча сялян». Не пазней 15 жніўня 1934 г.	129
№ 87	Вытрымка са статыстычных даных аб развіцці Заходняй Беларусі ў 1919–1933 гг. Не раней за 1933 г.	130
№ 88	Вытрымка з бюлетэня № 3 Камісіі вывучэнні Заходняй Беларусі пры Беларускай акадэміі навук за першую палову лютага 1934 г. аб першым аддзяленні прымусовых прац для моладзі на Навагрудчыне. Не раней лютага 1934 г.	131
№ 89	Вытрымка з бюлетэня № 3 Камісіі вывучэнні Заходняй Беларусі пры Беларускай акадэміі навук за першую палову лютага 1934 г. аб натуральным прыросце насельніцтва ў Польшчы і Заходняй Беларусі. не раней за 1934 г.	132
№ 90	Вытрымка з бюлетэня № 3 Камісіі вывучэнні Заходняй Беларусі пры Беларускай акадэміі навук за першую палову лютага 1934 г. аб падатках і штрафах. не раней за 1934 г.	132
№ 91	Вытрымка з бюлетэня № 3 Камісіі вывучэнні Заходняй Беларусі пры Беларускай акадэміі навук за першую палову лютага 1934 г. аб школьным пытанні. Не раней лютага 1934 г.	133

№ 92	Вытрымка з бюлетэня № 3 Камісіі вывучэнні Заходняй Беларусі пры Беларускай акадэміі навук за першую палову лютага 1934 г. аб паланізацыі. Не раней лютага 1934 г.	133
№ 93	Са звароту палескага ваяводы да міністра ўнутраных спраў Б.В. Перацкага. не раней 23 чэрвеня 1931 г. і не пазней 15 чэрвеня 1934 г.	134
№ 94	З справаздачы палескага ваяводы В. Костэк-Бернацкага да міністра ўнутраных спраў Польшчы Ф. Славой-Сладкоўскага «Прапановы ў справе равіцця школьніцтва і польскай прапаганды». люты 1937 г.	137
№ 95	Паведамленне палескага ваяводы В. Костэк-Бернацкага да брэсцкага павятовага старасты. 13 кастрычніка 1937 г.	140
№ 96	Вытрымка са справаздачы палескага ваяводы, агучаная на пасяджэнні ваяводскай рады. люты 1939 г.	141

Раздзел III

Арганізацыйная і каардынацыйная роля БССР у сацыяльным і нацыянальна-вызваленчым руху ў Заходняй Беларусі

№ 97	Ліст члена КПРП з г. Вільна аб палітычным становішчы ў Заходняй Беларусі. 6 кастрычніка 1922 г.	142
№ 98	Вытрымка з ліста Стаха ў Бюро дапамогі Заходняй Беларусі. 14 ліпеня 1924 г.	143
№ 99	Ліст ад С. Скульскага ў ЦК КП(б)Б. 16 ліпеня 1924 г.	143
№ 100	Ліст С. Скульскага ў ЦК КП(б)Б, пасля яго размовы з І.В. Сталіным у Маскве. 16 ліпеня 1924 г.	144
№ 101	Выпіска з пратакола № 2 пасяджэння Бюро дапамогі Заходняй Беларусі. 13 жніўня 1924 г.	145
№ 102	Вытрымка з ліста ад Стаха ў Бюро дапамогі Заходняй Беларусі. 28 жніўня 1924 г.	145
№ 103	Вытрымка з ліста ад Стаха ў Бюро дапамогі Заходняй Беларусі. 14 верасня 1924 г.	146
№ 104	Працікол № 3 пасяджэння Бюро дапамогі Заходняй Беларусі. Кастрычнік 1924 г.	146
№ 105	Ліст С.І. Баркусевіча ў польсекцыю ВККІ В.А. Багуцкаму, В.Г. Кнорыну. 16 лістапада 1924 г.	148
№ 106	Працікол № 5 пасяджэння Бюро дапамогі Заходняй Беларусі. 17 лістапада 1924 г.	149
№ 107	Працікол № 6 пасяджэння Бюро дапамогі Заходняй Беларусі. 14 снежня 1924 г.	150

№ 108	Прадакол № 6 пазачарговага закрытага пасяджэння Бюро ЦК ЦК КП(б)Б. 7 студзеня 1925 г.	150
№ 109	Вытрымка з пратакола № 8а закрытага пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б. 12 студзеня 1925 г.	151
№ 110	Ліст М.П Ітві да А.І. Крыніцкага. 7 лютага 1925 г.	151
№ 111	Вытрымка з пратакола № 12 закрытага пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б. 9 лютага 1925 г.	153
№ 112	Выпіска з ліста М.П. Аркадз'евада С.І. Баркусевіча. 6 сакавіка 1925 г.	154
№ 113	Вытрымка з ліста ЦК КПЗБ у Прадстаўніцтва партыі па пытаннях партыйнай і арганізацыйнай працы. 3 красавіка 1925 г.	154
№ 114	Вытрымка з пратакола № 246 закрытага пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б. 4 красавіка 1925 г.	155
№ 115	Вытрымка з пратакола № 29 закрытага пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б. 19 красавіка 1925 г.	156
№ 116	Вытрымка з ліста П.В. Ільющонка А.С. да Славінскага. Красавік 1925 г.	157
№ 117	Вытрымка з пратакола № 30 закрытага пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б. 7 мая 1925 г.	157
№ 118	Прадакол сакрэтнай нарады Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 16 чэрвеня 1925 г.	158
№ 119	Ліст Алеся Загорнага да А.С. Славінскага. 2 ліпеня 1925 г.	158
№ 120	Вытрымка з ліста Алеся Загорнага да А.С. Славінскага. 7 ліпеня 1925 г.	160
№ 121	Вытрымкі з пратакола № 406 закрытага пасяджэння Сакратарыята ЦК КП(б)Б. 31 ліпеня 1925 г.	161
№ 122	Вытрымка з пратакола № 40а Сакратарыята ЦК КП(б)Б. 3 жніўня 1925 г.	164
№ 123	Прадакол № 49 закрытага пасяджэння Сакратарыята ЦК КП(б)Б. 10 жніўня 1925 г.	165
№ 124	Ліст А.І. Крыніцкага ў ЦК РКП(б). Жнівень 1925 г.	167
№ 125	Вытрымка з ліста А.Ф. Ульянава ў Прадстаўніцтва ЦК КПЗБ у Мінску, ЦК КПБ. 14 жніўня 1925 г.	168
№ 126	Вытрымка з ліста Алеся Загорнага да А.С. Славінскага. 14 жніўня 1925 г.	168
№ 127	Прадакол № 45 закрытага пасяджэння Сакратарыята ЦК КП(б)Б. 14 жніўня 1925 г.	171
№ 128	Вытрымка з пратакола № 47 закрытага пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б. 21 жніўня 1925 г.	171

№ 129	Вытрымка з ліста Алеся Загорнага да А.С. Славінскага. 21 жніўня 1925 г.	172
№ 130	Вытрымка з ліста А.С. Славінскага (Качура) ў ЦК КПЗБ. 11 верасня 1925 г.	172
№ 131	Ліст А.С. Славінскага (Качура) ў ЦК КПЗБ. 11 верасня 1925 г. . . .	173
№ 132	Вытрымка з ліста М.А. Елізаровіча ў ЦК КПЗБ аб арганізацыі Берлінскай канферэнцыі. 11 верасня 1925 г.	174
№ 133	Вытрымка з ліста А.Ф. Ульянава да С.Л. Казюры. 11 верасня 1925 г.	175
№ 134	Ліст А.С. Славінскага (Качура) ў ЦК КПЗБ. 11 верасня 1925 г. . . .	178
№ 135	Працікол № 53 закрытага пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б. 18 верасня 1925 г.	180
№ 136	Зварот ЦК КП(б)Б у Сакратарыят ЦК РКП (б). 19 верасня 1925 г. .	180
№ 137	Вытрымка з ліста П.В. Ільющонка ў ЦК КПЗБ. 29 верасня 1925 г. .	181
№ 138	Вытрымка з ліста А.С. Славінскага (Качура) ў ЦК КПЗБ. 2 кастрычніка 1925 г.	182
№ 139	Вытрымка з пратакола № 58 закрытага пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б. 7 кастрычніка 1925 г.	183
№ 140	Тэлеграма А.І. Крыніцкага М.М. Галадзеда аб нарадзе ў НКЗС СССР у Маскве па беларускім пытанні. 9 кастрычніка 1925 г. . . .	183
№ 141	Вытрымка з пратакола № 61 закрытага пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б. 11 кастрычніка 1925 г.	184
№ 142	Вытрымка з пратакола № 66 закрытага пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б. 16 кастрычніка 1925 г.	184
№ 143	Вытрымкі з дадатка да пратакола № 66 закрытага пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б «Беларускі рух за кардонам». 16 кастрычніка 1925 г.	185
№ 144	Вытрымка з пратакола № 67 закрытага пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б. 22 кастрычніка 1925 г.	188
№ 145	Праграма Беларускай сялянска-работніцкай Грамады. Красавік 1926 г.	189
№ 146	Вытрымка з ліста ад П. Корчыка да ЦК КПЗБ, Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 15 ліпеня 1926 г.	193
№ 147	Вытрымка з ліста да ЦК КПЗБ, Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 12 кастрычніка 1926 г.	194
№ 148	Вытрымка з ліста да ЦК КПЗБ, Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 19 кастрычніка 1926 г.	194
№ 149	Ліст А.Ф. Ульянава да Р. Максімоўскага. Лістапад 1926 г.	195

№ 150	Вытрымка з ліста Сяргея да ЦК КПЗБ, Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 1 лістапада 1926 г.	196
№ 151	Ліст да ЦК КПЗБ, Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 16 лістапада 1926 г.	198
№ 152	Ліст ЦК КПЗБ да ЦК КПЗБ, Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. Снежань 1926 г.	198
№ 153	Ліст Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску да ЦК КПЗБ. 30 снежня 1926 г.	199
№ 154	Ліст А.Ф. Ульянава ў Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 4 студзеня 1927 г.	200
№ 155	Вытрымка з ліста П. Корчыка да А.Ф. Ульянава. 11 студзеня 1927 г.	200
№ 156	Вытрымка з ліста Алеся Загорнага ў Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 11 студзеня 1927 г.	201
№ 157	Вытрымка з ліста Джона ў Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 1 лютага 1927 г.	201
№ 158	Ліст Алеся Загорнага ў Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 1 лютага 1927 г.	203
№ 159	Ліст Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску да Джона. 6 лютага 1927 г.	204
№ 160	Вытрымка з ліста Джона ў Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 8 лютага 1927 г.	204
№ 161	Вытрымка з ліста Джона ў Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 19 лютага 1927 г.	205
№ 162	Вытрымка з пратакола № 5 пасяджэння Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. Люты 1927 г.	205
№ 163	Вытрымка з ліста Алеся Загорнага да Арона. Люты 1927 г.	206
№ 164	Вытрымка з ліста І.А. Адамовіча ў Бюро ЦК КП(б)Б. 12 лютага 1927 г.	206
№ 165	Ліст А.Ф. Ульянава да А.С. Славінскага. Люты 1927 г.	207
№ 166	Вытрымка з ліста ў Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 26 лютага 1927 г.	210
№ 167	Вытрымка з ліста А.Ф. Ульянава ў Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. Сакавік 1927 г.	211
№ 168	Вытрымка з ліста Арона ў Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 15 сакавіка 1927 г.	212
№ 169	Ліст Арона ў Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 28 чэрвеня 1927 г.	213
№ 170	Ліст А.Ф. Ульянава да М.А. Сегалю, В.Г. Кнорыну, М.А. Карскаму. 4 ліпеня 1927 г.	213

№ 171	Вытрымка з кароткай справаздачы аб працы Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску з сакавіка па жнівень 1927 г. Не раней жніўня 1927 г.	219
№ 172	Вытрымка з ліста А.Ф. Ульянава ў Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 9 жніўня 1927 г.	219
№ 173	Ліст А.Ф. Ульянава да М.А. Елізаровіча. 3 верасня 1927 г.	221
№ 174	Вытрымка з ліста А.Ф. Ульянава да С.Л. Казюра. 12 верасня 1927 г.	221
№ 175	Ліст А.Ф. Ульянава да С.Л. Казюра. 21 верасня 1927 г.	225
№ 176	Ліст А.Ф. Ульянава да Ф.А. Ратштэйна. 26 верасня 1927 г.	226
№ 177	Вытрымка з ліста Ю.М. Кацюбінскага да Т. Куліка. 26 верасня 1927 г.	227
№ 178	Вытрымка з пратакола № 5 пасяджэння Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 26 верасня 1927 г.	228
№ 179	Ліст А.Ф. Ульянава да С.Л. Казюра. 18 кастрычніка 1927 г.	231
№ 180	Ліст Алеся Загорнага да М.А. Елізаровіча. Кастрычнік 1927 г.	234
№ 181	Вытрымка з ліста Арона да А.С. Славінскага, М.І. Елізаровіча. Кастрычнік 1927 г.	235
№ 182	Вытрымка з ліста Алеся Загорнага да А.С. Славінскага, Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. Кастрычнік 1927 г.	236
№ 183	Ліст А.Ф. Ульянава да Б.С. Стаманякова. 7 лютага 1928 г.	237
№ 184	Вытрымка з ліста Ісаака (Шлемка) ў Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску. 19 жніўня 1928 г.	239
№ 185	Вытрымка з ліста Прадстаўніцтва КПЗБ у Мінску да Ісаака (Шлемка). 22 жніўня 1928 г.	239
№ 186	Ліст А.Ф. Ульянава да Б.С. Стаманякова. 27 верасня 1928 г.	240
№ 187	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 18 сакавіка 1929 г.	245
№ 188	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 26 сакавіка 1929 г.	245
№ 189	Вытрымка з ліста А.Ф. Ульянава да Ф.А. Браўковіча. 4 красавіка 1929 г.	246
№ 190	Вытрымка з дзённіка Ф.А. Браўковіча адносна заключэння савецка-польскай паштовай канвенцыі. 19 красавіка 1929 г.	246
№ 191	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да К.Ф. Бенэка. 24 чэрвеня 1929 г.	247
№ 192	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 26 жніўня 1929 г.	247

№ 193	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 23 верасня 1929 г.	248
№ 194	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 7 кастрычніка 1929 г.	249
№ 195	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 28 кастрычніка 1929 г.	250
№ 196	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 11 лістапада 1929 г.	251
№ 197	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 10 студзеня 1930 г.	252
№ 198	Вытрымка з ліста А.Ф. Ульянава да Ф.А. Браўковіча. 21 студзеня 1930 г.	253
№ 199	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 30 студзеня 1930 г.	254
№ 200	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 20 лютага 1930 г.	255
№ 201	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 2 сакавіка 1930 г.	256
№ 202	Выпіска з дзённіка Ф.А. Браўковіча. 10 сакавіка 1930 г.	257
№ 203	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 30 красавіка 1930 г.	257
№ 204	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 30 красавіка 1930 г.	258
№ 205	Вытрымка з ліста Ф.А. Браўковіча да А.Ф. Ульянава. 10 лістапада 1930 г.	258

Раздзел IV

Уз'яднанне Заходняй Беларусі з БССР і СССР (верасень-кастрычнік 1939 г.)

№ 206	Пастанова Ваеннага савета Беларускага фронту № 01. 16 верасня 1939 г.	259
№ 207	Загад Ваеннага савета Беларускага фронту № 005. 16 верасня 1939 г.	261
№ 208	Ліст сакратара ЦК КП(б)Б П.К. Панамарэнкі І.В. Сталіну аб становішчы ў Заходняй Беларусі. 25 верасня 1939 г.	262
№ 209	Пастанова ЦК КП(б)Б «Пытанні Заходняй Беларусі». 2 кастрычніка 1939 г.	265
№ 210	Інструкцыя абласным упаўнаважаным ЦК КП(б)Б па пытаннях партыйнай працы, старшыням абласных і гарадскіх часовых	

	упраўленняў Заходняй Беларусі аб падрыхтоўцы да выбараў у Народны сход. не раней 2 кастрычніка 1939 г.	267
№ 211	Ліст сакратара ЦК КП(Б)Б П.К. Панамарэнка сакратару ЦК УКП(Б) А.А. Жданаву аб нацыяналізацыі прадпрыемстваў Заходняй Беларусі. 15 кастрычніка 1939 г.	269
№ 212	Дакладная запіска намесніка народнага камісара БССР К.С. Чарнова аб стане народнай адукацыі на тэрыторыі Заходняй Беларусі. 25 кастрычніка 1939 г.	271
№ 213	Паведамленне аб выніках выбараў у Народны сход Заходняй Беларусі. 26 кастрычніка 1939 г.	275
№ 214	Дэкларацыя Беларускага народнага схода па пытанні аб уваходжанні Заходняй Беларусі ў склад Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі. 29 кастрычніка 1939 г.	277
№ 215	З даклада дэпутатаў Народнага сходу Заходняй Беларусі па пытанні ўсталяванні савецкай улады і аб далучэнні да БССР. 29 кастрычніка 1939 г.	278
№ 216	З даклада дэпутатаў Народнага сходу Заходняй Беларусі па пытанні ўсталявання савецкай улады і аб далучэнні да БССР. 29 кастрычніка 1939 г.	280
№ 217	З дакладу «Аб уваходжанні абласцей Заходняй Беларусі ў склад Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі ў Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік». 29 кастрычніка 1939 г.	281

ЗМЕСТ

ПРАДМОВА	3
АД СКЛАДАЛЬНІКАЎ	23
ДАКУМЕНТЫ І МАТЭРЫЯЛЫ	
РАЗДЗЕЛ I. Міжнародна-прававы статус Заходняй Беларусі ў складзе Польшчы	29
РАЗДЗЕЛ II. Выкананне VII артыкула Рыжскага мірнага дагавора ў Польшчы. Факты парушэння рэлігійных і нацыянальных правоў беларускага насельніцтва Заходняй Беларусі	70
РАЗДЗЕЛ III. Арганізацыйная і каардынацыйная роля БССР у сацыяльным і нацыянальна-вызваленчым руху ў Заходняй Беларусі	142
РАЗДЗЕЛ IV. Уз'яднанне Заходняй Беларусі з БССР і СССР (верасень—кастрычнік 1939 г.)	259
ДАДАТКІ	
ІЛЮСТРАЦЫІ	285
КАМЕНТАРЫІ	293
ІМЯННЫ ПАКАЗАЛЬНІК	305
ГЕАГРАФІЧНЫ ПАКАЗАЛЬНІК	309
ПЕРАЛІК СКАРАЧЭННЯЎ І АБРЭВІЯТУР	315
СПІС ДАКУМЕНТАЎ	317

Савецкая і Заходняя Беларусь: раз'яднаня, але адзіныя: 1921—
С12 1939: дакументы і матэрыялы / склад. : В.М. Бароўская ; рэдкал.:
А.К. Дземянюк (адк. рэд.) [і інш.]. — Мінск : НАРБ, 2024. — 332 с. : ілл.

ISBN 978-985-6372-97-4.

Дакументы зборніка раскрываюць сутнасць міжнародна-прававога статусу і сацыяльна-эканамічнага становішча Заходняй Беларусі ў складзе Польшчы ў 1921—1939 гг., тым самым даказваючы неабгрунтаванасць дзяржаўна-тэрытарыяльнага падзелу Савецкай і Заходняй Беларусі. Заканамерным вынікам сталі працэсы ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР і СССР у верасні—кастрычніку 1939 г.

УДК 94(476-15)«1921/1939»(093.2)

ББК 63.3(4Бел)61я11

Навуковае выданне

**Савецкая і Заходняя Беларусь:
раз'яднаныя, але адзіныя
1921–1939**

Дакументы і матэрыялы

Укладальнік:

Бароўская Вольга Мікалаеўна

Вокладка, камп'ютарная вёрстка,
апрацоўка фотаздымкаў
А. У. Жынкін

Падпісана ў друк 28.08.2024.

Фармат 65×94 1/16. Папера афсетная. Друк афсетны.

Ум. друк. арк. 11,62. Улік.-выд. арк. 18,31.

Наклад 50 экз. Заказ 3140.

Дзяржаўная ўстанова «Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь».

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў 1/373 ад 23.06.2014.

Проспект Незалежнасці, 116. 220114, г. Мінск.

Друкарня ТДА «НоваПрынт».

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 2/54 ад 25.02.2014.

Вул. Купрэвіча, 1/3-6, п. 6-127, 6-107, 220141, г. Мінск.

Тэл. +375291037995.